

**ACADEMIA DE ADMINISTRARE PUBLICĂ PE LÎNGĂ
PREȘEDINTELE REPUBLICII MOLDOVA**

Cu titlu de manuscris

C.Z.U.:94(478)(043.3)

STEPANIUC Victor

**EVOLUȚIA STATALITĂȚII MOLDOVENEȘTI
ÎN EPOCA CONTEMPORANĂ**

**Specialitatea: 25.00.01 – Teoria, metodologia și istoria
administrației publice**

A u t o r e f e r a t

al tezei de doctor

în științe istorice

**Conducător științific: Alexandru ROMAN,
doctor habilitat în științe istorice,
profesor universitar**

Chișinău - 2007

Teza a fost elaborată în cadrul Catedrei administrație de stat și municipală a Academiei de Administrare Publică pe lângă Președintele Republicii Moldova

Conducător științific: ROMAN Alexandru,
doctor habilitat în științe istorice,
profesor universitar

Referenți oficiali: REPIDA Lucheria, doctor habilitat în științe istorice.
profesor universitar, cercetător științific principal

BULMAGA Leonid, doctor în științe istorice,
cercetător științific coordonator

Susținerea tezei va avea loc la 30 noiembrie 2007, ora 14.00, în ședința Consiliului Științific Specializat, D 80.25.00.01 - 18.10.07 * din cadrul Academiei de Administrare Publică pe lângă Președintele Republicii Moldova (mun. Chișinău, str. Ialoveni, 100).

Teza de doctor și autoreferatul pot fi consultate la Biblioteca Națională a Republicii Moldova, la Biblioteca Academiei de Administrare Publică pe lângă Președintele Republicii Moldova (mun. Chișinău, str. Ialoveni, 100) și pe pagina WEB a CNAA (www.cnaa.acad.md).

Autoreferatul a fost expediat la 29 octombrie 2007

**Secretar științific al
Consiliului Științific Specializat,
doctor în științe filosofice, conferențiar
universitar**

Corneliu POPOVICI

**Conducător științific,
doctor habilitat în științe istorice,
profesor universitar**

Alexandru ROMAN

Autor

Victor STEPANIUC

CARACTERISTICA GENERALĂ A LUCRĂRII

Actualitatea temei investigate. Prezenta teză de doctorat constituie un studiu al problemei organizării statale, care este permanent actuală din perioada apariției primelor state în antichitate. Ea se impune, îndeosebi, odată cu formarea statelor naționale și este importantă și în epoca contemporană, când pe arena internațională au apărut noi formațiuni național-statale independente, inclusiv Republica Moldova.

În contextul general al fenomenului statalității contemporane se înscrie, evident, și problema statalității moldovenești, cu începere de la constituirea Țării Moldovei (sec. XIV) și pînă în prezent. Cu regret, istoria de veacuri a statului moldovenesc este în continuare insuficient studiată și cunoscută.

Actualitatea investigației în cauză este determinată, în mare măsură, de lipsa unui studiu de sinteză, consacrat în totalitatea sa evoluției statalității moldovenești în epoca contemporană, care ar cuprinde elucidarea celor mai importante aspecte istorico-juridice legate de geneza, constituirea eșalonată și evoluția formelor statalității moldovenești contemporane precum Republica Democratică (Populară) Moldovenească (anii 1917-1918), Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească (perioada 1924-1940), Republica Sovietică Socialistă Moldovenească (1940 – 1991) și Republica Moldova independentă (1991- pînă în prezent).

Necesitatea investigației a fost dictată și de polemicele contradictorii, duse de istorici de diferite viziuni, axate pe istoria și legitimitatea statului moldovenesc contemporan.

Aceste considerente ne-au determinat să efectuăm o analiză complexă a fenomenului statalității poporului moldovenesc, îndeosebi a principalelor aspecte istorice și juridice ale fenomenului național-statal din Moldova contemporană. Studiul profund al evenimentelor și documentelor ne-a permis să elucidăm premisele renașterii în sec. XX a statalității moldovenești, anihilată în secolul anterior sub dictatul intereselor Marilor Puteri internaționale, să demonstrăm continuitatea statală a Moldovei, din perioada medievală pînă în epoca contemporană.

Cunoașterea istoriei dramatice, dar obiective a construcției statale moldovenești în epoca contemporană reprezintă o oportunitate pentru realizarea procesului de consolidare a societății moldovenești și a statului Republica Moldova, în calitate de subiect al relațiilor internaționale.

Gradul de cercetare a temei. Subiectul abordat în teză dispune de o istoriografie vastă și include diverse publicații generale, lucrări cu caracter istoric, juridic, politologic și sociologic, în care sînt examinate diferite aspecte ale acestui proces integrat. Problemele fundamentale ale procesului construcției național-statale sînt investigate, în plan general, în lucrările savanților din

mai multe țări ale lumii, care, îndeosebi în sec. XVII-XX, au elaborat baza teoretico-metodologică a fenomenului statului modern și contemporan.

În acest context sînt concludente opiniile teoreticienilor în domeniul istoriei și teoriei statului și dreptului precum: Jean Jacques Rousseau, Ch. Montesquieu, Giorgio del Vecchio, Ernest Renan, John St. Mill, Karl Marx, V. Lenin, Eric Hobsbawm, F. Hinsley etc.

Evoluția statalității moldovenești - tema abordată în studiul de față a fost cercetată tangențial în istoriografie. Problema în cauză, sub aspecte diverse, a fost elucidată în istoriografia moldovenească, rusă, română, sovietică îndeosebi în secolul XX. Însă multe laturi ale tematicii vizate în lucrare au fost examinate la general ori fragmentar.

Semnificativ pentru istoriografia problemei supuse investigației este faptul, că diverse informații istorice despre crearea statalității moldovenești și dezvoltarea ei în context general sînt reflectate în cronicile moldovenești, scrise la curtea domnitorilor moldoveni, în letopisețele moldo-slavone, cronicile cronicarilor unguri – Kukullo, Thuroczi, Anonimul, ș.a., polonezi – Ian Dlugosz, M. Bielskii, ș.a, ruși – A. Lîzlov, N. Caramzin etc., care ne demonstrează existența în istorie a moldovenilor și a statului lor – Moldova.

Examinarea retrospectivă a istoriografiei demonstrează, că primele încercări de a analiza sistemul de administrare, structura instituțională, arondarea teritoriului, principiile de cîrmuire, inclusiv atribuțiile domnitorilor și ale dregătorilor în Moldova au fost întreprinse de cronicarii moldoveni Gr. Ureche, I. Neculce și îndeosebi M. Costin în operele sale: „*Cronica polonă*”, (1677); „*Poema polonă*”, (1684); „*De neamul moldovenilor*”, (1690). Primul studiu, cu adevărat științific, scris în limba savantă a vremii, latina, despre organizarea social-politică și ecleziastică a Moldovei, despre principiile de administrare, funcționarea structurilor supreme de cîrmuire a statului este realizată de D. Cantemir: *De forma Republicae Moldaviae* (Despre formarea/organizarea Statului Moldovan), structurat în 17 capitole, ce reprezintă partea a doua a nemuritoare sale monografii *Descrierea Moldovei*. Tangențe și aspecte importante ale problemei abordate pot fi găsite în lucrările unor autori din secolul al XIX-lea: Mihail Kogălniceanu (care a scris și primul curs de istorie națională), Bogdan Petriceicu Hașdeu, Gheorghe Asachi ș.a..

La 1858 Manolake Drăghici tipărește ultima istorie a Țării Moldovei cu titlul *Istoria Moldovei pe timp de 500 ani* în 2 tomuri. De atunci pînă în zilele noastre *Istoria Statului Moldovenesc – Istoria Moldovei, Istoria Republicii Democratice Moldovenești* (02.12.1917 – 27.03.1918), *Istoria RSS Moldovenești* (02.08.1940 – 27.08.1991), *Istoria Republicii Moldova* – stat suveran și independent, s-a scris deseori cu accente străine ori antimoldovenești.

Majoritatea lucrărilor din anii '60 – 80 ai secolului al XX-lea în care este abordată statalitatea poporului moldovenesc din epoca contemporană, gravitează în jurul unor teze arhiideologizate:

„statalitatea sovietică a poporului moldovenesc”, tratînd insistent, dar fără suport științific, „rolul trădător al Sfatului Țării”, „RASSM (sau RSSM) – începutul statalității moldovenești” ș.a. Deși aceste teze sînt prezente și în studiile academicianului A. Lazarev, totuși lui îi aparține rolul principal în studierea profundă a proceselor complicate de creare și dezvoltare a RSS Moldovenești. În cadrul istoriografiei secolului al XX-lea la această temă, se evidențiază monumentală monografie a respectivului autor „*Statalitatea sovietică moldovenească și problema basarabeană*”, precum și lucrările reputatului istoric și pedagog A. Repida „*Formarea RASS Moldovenești*” și „*Formarea RSS Moldovenești*”. Savant notoriu, A. Repida a deschis o nouă direcție științifică în istoriografia contemporană privind studierea istoriei statalității moldovenești în forma sa instituțională de autonomie. Însă mai apoi a urmat un sfert de secol de denigrare a operelor în cauză și a autorilor acestora de pe poziții politico-ideologice.

Procesul formării și dezvoltării formelor statalității moldovenești pe parcursul secolului al XX-lea este analizat în monografiile istoricilor A. Repida, Al. Roman, V. Grosul, V. Beniuc., C. Solomon, S. Afteniuc, A. Grecul, ș. a.

Sînt prețioase pentru cercetători monografiile savantului istoric Lucheria E. Repida, care s-a afirmat în ultimele 5 decenii ca eminent cercetător al istoriografiei contemporane a Moldovei. Printre valoroasele sale lucrări monografice și colective menționăm, „*Istoria Moldovei*” în 2 volume, „*Istoria economiei naționale*” în 4 volume, „*Istoria culturii Moldovei în perioada sovietică*” în 4 volume, „*Istoria RSS Moldovenești din cele mai vechi timpuri pînă în zilele noastre*”, „*Populația Moldovei în procesele de integrare (anii 40-50 ai sec. XX)*” (Chișinău, 2000), „*Probleme actuale ale istoriei și relațiilor interetnice din Republica Moldova în anii 60-90 ai sec. XX*” (Chișinău, 2004), etc.

O importanță deosebită în studierea științifică a istoriei politice a Moldovei de Est îi revine monografiei primului Președinte al Academiei de Științe din Moldova, academicianului Ia. Grosul, *Автономия Бессарабии в составе России. 1812-1828 гг.*

Evoluția proceselor social-politice, în corelare cu transformările de ordin național-statal, ce s-au produs în Moldova de-a lungul timpului, începînd cu formarea statului în perioada medievală și pînă la etapa actuală, este examinată în studiul colectiv *Istoria administrației publice din Moldova* scrisă de doctorii habilitați M. Platon, Al. Roman, S. Roșca și doctorul în istorie T. Popescu.

Prezintă interes pentru opinia publică și științifică din țara noastră monografia *Republica Moldovenească. An de răspîntie: de la proclamarea Republicii Moldovenești pînă la desființarea autonomiei Basarabiei. Noiembrie 1917-noiembrie 1918*, scrisă de I. Levit, „*Istoria Moldovei*” și „*Istoria Moldovei în date*” – autor, doctorul habilitat în istorie, V. Stati. Problematika renașterii statalității moldovenești, în epoca contemporană, este elucidată în ultimul deceniu de pe poziții

conceptuale și metodologice opuse. Se evidențiază în acest context, îndeosebi lucrările savanților, V. Țaranov, I. Țurcanu, I. Negrei, S. Nazaria, etc.

Diferite aspecte ale statalității moldovenești contemporane, privite prin prisma intereselor marilor puteri internaționale, și-au găsit reflectare și în operele unor istorici străini, precum M. Bruhis, W.P. van Meurs, Jean Nouzille, Ch.King etc. Este important că majoritatea istoricilor străini resping falsurile istoriografiei românești despre Moldova și confirmă dreptul moldovenilor la statalitatea distinctă în epoca contemporană.

Investigarea continuității statalității moldovenești inerent cuprinde și aspecte politico-juridice generale. Este reprezentativă pentru istoriografia problemei monografia doctorului habilitat în științe istorice, A. Galben, *Из истории феодального права Молдовы. XVIII – начало XIX в.*, consacrată cadrului juridic de funcționare a autorităților statului moldovenesc în epoca respectivă.

Merită atenție și monografiile juriștilor A. Smochină, A. Burian, V. Ivanov, A. Surilov, I. Guceac, Gh. Avornic, Gh. Costachi, ș.a., care tratează probleme de o stringentă actualitate, având anumite tangențe cu tema abordată în studiul doctoral. O examinare detaliată și riguroasă a aspectelor juridice, în corelare cu modificările teritoriale și de instituționalizare politică a Moldovei de Est, a fost realizată de juristul D. Grama în lucrările sale, îndeosebi, în studiul *Evoluția statutului juridic al Basarabiei în anii 1812-1918*. În acest context, considerăm că are temeuri serioase și aprecierea de „statalitate amînată”, cu referire la Moldova de Est în perioada 1812-1917.

Printre publicațiile axate pe istoriografia Republicii Moldova, din ultimii ani, care abordează anumite aspecte ale statalității moldovenești contemporane, se evidențiază studiul colectiv *Istoria Republicii Moldova din cele mai vechi timpuri și pînă în zilele noastre*. Autorii apreciază evenimentul din 2 decembrie 1917, crearea Republicii Democratice (Populare) Moldovenești, drept „o realizare serioasă a poporului moldovenesc”, care simbolizează „renașterea statalității naționale moldovenești”.

La elaborarea problemei vizate vine să-și aducă contribuția și lucrarea ex-Președintelui Republicii Moldova Petru Lucinschi „*Moldova și moldovenii*”. Considerînd anii 1917-1918 drept „moment de cotitură”, autorul conchide, că evenimentul istoric de bază din această perioadă l-a constituit formarea Republicii Democratice Moldovenești.

Tangențial unele aspecte ale spectrului larg de evenimente, care au condus la dezmembrarea teritorială a Moldovei contemporane, se conțin în lucrările lui F. Angheli, P. Șornicov etc.

Surse istorice și juridice. În procesul investigației și elaborării tezei de doctorat au fost utilizate surse istorice și de drept, ce se referă la teoria statului și dreptului, la aspectele principale istorico-juridice și naționale ale statalității moldovenești.

Studiul se bazează pe un lot masiv de documente inedite din fondurile Arhivei Naționale a Republicii Moldova (AN RM), Arhivei Organizațiilor social-politice din Republica Moldova (AOSP RM), Arhivei Naționale a Ucrainei, Arhivei Centrale de Stat a Federației Ruse, Arhivei Parlamentului Republicii Moldova (AP RM), Arhivei Guvernului Republicii Moldova (AG RM), precum și pe majoritatea documentelor și materialelor tematice publicate în Moldova, România, Federația Rusă, etc.

Pentru fundamentarea teoretică a investigației au servit ca suport principiile dreptului internațional fixate în Carta ONU, convențiile ONU și ale Consiliului Europei, precum și Declarația Universală a drepturilor omului (1948), și Declarația UNESCO cu privire la rase și prejudecăți rasiale (1978) etc. A fost utilizat, ca surse de drept în procesul investigației, și cadrul legal existent în domeniul consolidării Republicii Moldova ca stat independent:

- Constituția Republicii Moldova (1994) și patru Constituții moldovenești anterioare (1925, 1938, 1941, 1978);
- Concepția politicii naționale a Republicii Moldova;
- Legea privind drepturile minorităților naționale din Republica Moldova;
- Hotărîrea Parlamentului Republicii Moldova privind aniversarea a 645 de ani a Statului Moldova, etc.

Alte izvoare, care merită atenție deosebită pentru cercetarea temei investigate sînt memoriile și lucrările istorico-publicistice ale politicienilor și oamenilor de cultură, contemporani ai evenimentelor, precum: A. Boldur, Șt. Ciobanu, N. Iorga, I. Lupaș, C. Stere, I. Inculeț, P. Halippa, Iv. Bodiul, Iv. Calin, M. Snegur, etc.

Valorificarea informației istorice și juridice din documentele de arhivă și cele publicate ne-a oferit posibilitatea să elucidăm procesul de durată, controversat al construcției național-statale din Moldova, să fundamentăm documentar analiza evenimentelor ce s-au produs de-a lungul timpului.

Scopul și obiectivele. În acest context, și pornind de la concepția respectivă a statalității naționale moldovenești, prezenta teză de doctorat nu are un caracter enciclopedic exhaustiv, ci urmărește *scopul principal* de a studia geneza și procesul constituirii, evoluției și consolidării statalității naționale moldovenești în epoca contemporană.

Obiectivele de bază ale studiului doctoral, care reies din scopul formulat constau în următoarele:

- Analiza genezei, constituirii și evoluției procesului național-statal în Moldova;
- Studierea și elucidarea procesului continuității statalității naționale moldovenești, în scopul demonstrării tradițiilor istorice și naționale în domeniul construcției național-statale în Moldova contemporană;

- Elucidarea etapelor de renaștere a statalității moldovenești în epoca contemporană (1917-1991);
- Evidențierea rolului Marilor Puteri internaționale (factorului extern), în evoluția statalității moldovenești în sec. XIX-XX;
- Analiza caracteristicilor istorice și juridice ale procesului național de constituire și dezvoltare a Statului Moldova, aducerea unei contribuții la cultivarea patriotismului și promovarea valorilor naționale în casa noastră comună – Republica Moldova.
- Conștientizarea dimensiunilor problematicei relației viitorului cu prezentul și trecutul, contribuția fundamentală în determinarea rolului prioritar al poporului în promovarea valorilor autentice naționale.

Cadrul cronologic al tezei de doctorat include perioada secolului XX, dar cu premisele istorice din epocile anterioare. Acest spațiu cronologic amplu este determinat de necesitatea evidențierii premiselor istorice ale creării Statului Moldovenesc, geneza lui și evoluția continuă în hotarele sale teritoriale.

Limita cronologică inițială marchează începuturile apariției statalității moldovenești în epoca medievală, care a evoluat dramatic în epoca modernă, a renăscut și s-a consolidat în epoca contemporană, cu începere din anul 1917. Durata considerabilă a spațiului de timp studiat este cauzată de vicisitudinile istoriei, care, și pe parcursul secolului al XX-lea, au determinat diverse forme ale statalității naționale. Limita temporală finală a prezentei teze este condiționată de finisarea procesului de consolidare a Republicii Moldova independente, de făurire a statului democratic de drept după anul 1991.

Suportul metodologic și teoretico-științific. În context metodologic, la elaborarea prezentei lucrări, s-a aplicat un integru complex de metode teoretice, care au permis investigarea problemei propuse, pe calea trecerii de la universal la național și local. Permanent ne-am condus de regula conform căreia orice știință are un domeniu propriu de cercetare, utilizând metode și procedee generale și specifice științelor socio-umanistice pentru investigarea domeniului propus.

În acest context metodologic, s-au valorificat și utilizat în mod constructiv diverse *metode de bază*, inclusiv:

- *istorică* – în scopul determinării perioadelor de manifestare a continuității statalității naționale ca proces istoric;
- *cronologică* – în scopul analizei și prezentării consecutivității evenimentelor și faptelor istorice în succesiunea lor, atât în spațiu, cât și în timp;
- *etnografică* – în studierea fenomenelor legate de devenirea unei colectivități naționale ca element autonom, a provenienței etnografice și etnologiei acestui fenomen;

- *sincronistică* – atunci când se studiază paralel acte scrise și evenimente tematice, pe care le întâlnim, în același timp, în spații geopolitice și spirituale deosebite la popoare diferite.

De asemenea, în cadrul investigației efectuate în mod creativ au fost aplicate diferite **metode de cercetare**: *analitică, sistemică, descriptivă, instituțională, analiză comparativă și sinteză, deducție și inducție, retrospectivă și interpretativă* etc. *Metoda comparativă*, bunăoară, ne-a oferit posibilitatea să scoatem în evidență trăsăturile caracteristice principalelor etape ale procesului constituirii și evoluției diferitelor forme de statalitate. În baza metodei retrospective este posibilă efectuarea unei generalizări ample a procesului controversat al statalității naționale în Moldova.

Teza de doctorat se bazează pe următoarele **principii de bază** ale cercetării științifice:

- *istorismul*, care permite evidențierea legităților evoluției statalității naționale de-a lungul secolelor;

- *obiectivitatea*, care cere o evidență completă a factorilor ce influențează dezvoltarea continuă a sistemului statal, aspectele lui de bază, istorico-juridice și a condițiile istorice ce o generează;

- *unitatea logicului și istoricului*, ce necesită îmbinarea studiului istoriei obiectului supus investigației proceselor social-politice, cu teoria și cu perspectivele dezvoltării.

Astfel, în ansamblul ei, teza se bazează pe *principiul problematic*, fiind analizate și elucidate, în calitate de probleme de bază, diferite aspecte ale istoriei construcției național-statale. În procesul elaborării studiului, de asemenea, au fost utilizate în mod creativ *abordările structural-funcțională, structurală și sistemică*, care presupuneau analiza funcționării fiecărui element al structurii-sistemei la diverse etape istorice.

Inovația științifică a lucrării. Caracterul inovator al studiului propus rezidă în realizarea oportunității de a construi un tablou integrat al principalelor fenomene sociale și procese istorice din contextul genezei, constituirea și evoluția statalității naționale în Moldova, îndeosebi, în epoca contemporană. Originalitatea investigației constă în efectuarea, pentru prima dată într-o lucrare de acest gen și în context integrator în plan istorico-problematic, a unei analize sistemice privind crearea premiselor istorice și a condițiilor social-politice pentru apariția diverselor forme de statalitate moldovenească în epoca contemporană.

Teza fundamentează conceptul despre existența a trei etape de renaștere și evoluție a statalității moldovenești în epoca contemporană: I-a Republică Moldovenească (1917 - 1918), a II-a Republică Moldovenească (1940-1991), a III-a Republică Moldovenească (1991 - până în prezent).

Vom mai menționa că în efectuarea investigațiilor, privind studierea problemei în cauză, s-a ținut cont de adevărul că istoria susține mersul înainte al popoarelor pe calea civilizației, propagă pacea și propășirea întregii umanități.

Importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării. Valoarea științifică a lucrării este determinată de concluziile și recomandările elaborate de autor, care demonstrează continuitatea statalității moldovenești, legitimitatea începînd cu 2 decembrie 1917 a statului Republica Moldova, ca purtător direct al tradiției naționale moldovenești, ce are ca suport istoria, cultura și spiritualitatea Moldovei medievale și moderne.

Autorul tezei recomandă să fie anulată Hotărîrea Sovietului Suprem al RSS Moldova *Cu privire la Avizul comisiei Sovietului Suprem al RSS Moldova pentru aprecierea politico-juridică a Tratatului sovieto-german de neagresiune și a Protocolului adițional secret din 23 august 1939, precum și a consecințelor lor pentru Basarabia și Bucovina de Nord* (Nr. 149-XII din 23 iunie 1990), care pune la îndoială temeiurile istorice și politice ale statului moldovenesc contemporan, alimentează în țara noastră spiritele iredentiste și tendințele separatiste.

Analiza, totalurile și concluziile obținute în rezultatul studiului efectuat, pot completa arsenalul factologic și al cercetărilor în domeniu, oferind savanților posibilitatea abordării tematicii respective în noi lucrări științifice despre istoria Republicii Moldova.

Studiul realizat este unul de sinteză în problematica respectivă și poate servi drept sursă bibliografică și metodologico-didactică pentru practicieni în procesul pregătirii studenților și masteranzilor la facultățile de istorie, drept, politologie, pedagogie, jurnalistică.

Lucrarea va fi, pentru publicul larg de cititori, o sursă informațională importantă despre principalele probleme ale procesului istoric de constituire și consolidare a statalității moldovenești în epoca contemporană.

Concluziile rezultate din cercetările efectuate pot fi utilizate de către politicieni și liderii organizațiilor nonguvernamentale pentru acțiuni practice, care au ca obiectiv consolidarea statalității Republicii Moldova, promovarea imaginii și intereselor țării noastre pe arena internațională.

Structura și volumul tezei de doctorat. Lucrarea este compusă, în context structural, din introducere, patru capitole tematice segmentate în 14 paragrafe, încheiere cu sinteza rezultatelor obținute, concluzii și recomandări, referințe și bibliografie, rezumate în limbile moldovenească, rusă și engleză. Volumul tezei constituie opt coli de autor.

Aprobarea rezultatelor obținute. Concluziile, tezele fundamentale ale disertației și concepțiile principale formulate în lucrare reprezintă rezultatul cercetărilor, realizate de autor, pe parcursul mai multor ani consecutivi.

În anul 2005 tezele și rezultatele obținute au fost prezentate într-o monografie integră – „Statalitatea poporului moldovenesc” (volum – 35 c.a.), reeditată în anul 2006 și în limba rusă (volum - 40 c.a.).

Tezele respective au fost aprobate în cadrul unor Conferințe științifice internaționale și republicane, precum: Conferința științifică internațională organizată de către Academia de Științe a Moldovei la 22 august 2006 la tema ” *15 ani de independență a Republicii Moldova*”, Conferința științifică republicană cu genericul „*Republica Moldova - Casa noastră comună*” (21 august 2006), Conferința științifică internațională „*Anul 1917 în destinul popoarelor din Europa de Est*” (16 unie 2007), Conferința științifică internațională „*Cercetarea universitară în secolul XXI: Provocări și perspective*” (13- 15 octombrie 2007) etc.

Rezultatele studiului de doctorat, în ansamblu, și-au găsit reflectare în 9 lucrări științifice, publicate în Republica Moldova.

Teza de doctor a fost discutată și recomandată pentru susținere de către Seminarul Științific de Profil, specialitatea 25.00.01 - *Teoria, metodologia și istoria administrației publice*, din cadrul Academiei de Administrare Publică pe lângă Președintele Republicii Moldova.

Expunerea sumativă a conținutului lucrării

Teza este alcătuită din: introducere, patru capitole, încheiere, note bibliografice și bibliografie.

În Introducere este argumentată actualitatea temei investigate, care este determinată în mare măsură de lipsa unui studiu de sinteză consacrat în totalitate evoluției statalității moldovenești în epoca contemporană. Necesitatea investigației a fost dictată și de polemicele contradictorii despre legitimitatea Statului Moldovenesc contemporan, duse de istoricii moldoveni și străini.

Capitolul I - Geneza și evoluția statalității moldovenești

Analiza efectuată tratează într-o manieră condensată premisele istorice, condițiile etnodemografice, social-economice, parametrii geografici și contextul extern al apariției a ceea ce s-a instituit și s-a statornicit în istorie cu numele de Țara Moldovei, Terra Moldaviae, Земля Молдавская. Se conturează pe baza informațiilor din hrisoavele domnești, sursele documentare de origine străină, precum și din cronicile moldo-slavone, evoluția administrativ-teritorială, constituirea și modernizarea treptată a instituțiilor Statului Moldovenesc de la domnitorii Bogdan Întemeietorul (1359-1365) până la Dimitrie Cantemir (1710-1711) și în continuare. Se demonstrează că, extinzându-se teritorial și stabilindu-și sistemul specific de apărare – cetățile, aplicând anumite principii de drept și de judecată – dreptul voloh, dreptul moldovenesc, statul medieval centralizat Moldova a atins apogeul său pe timpul îndelungatei domnii a lui Ștefan al III-lea cel Mare (1457-1504), devenit scut de apărare a lumii creștine. Se precizează, aplicându-se metoda comparativă, că anumite lezări ale activității politice a domnitorilor Moldovei în perioada regimului fanariot (1711-1821) n-au știrbit esențial statutul și prerogativele de stat autonom ale Moldovei. Sînt elucidate

cronologic situațiile de „cumpănă statală” a Moldovei: 1538, 1711, 1775, 1812, 1859, prin care a trecut Statul Moldovenesc, păstrându-și tradiția de continuitate statală.

Sînt tratate într-o cheie deideologizată includerea unor părți ale Moldovei după anii 1775 și 1812 în sistemele politice și economico-sociale a unor imperii străine, proces defavorabil, care în urma unor circumstanțe externe, s-a soldat cu dezmembrarea teritorială și anihilarea statalității Moldovei istorice, pentru o perioadă considerabilă.

Capitolul II – Renașterea statului național al moldovenilor. Republica Democratică Moldovenească

În acest compartiment structural se fundamentează caracterul logic, firesc al continuității dintre sistemul statal moldovenesc medieval și revenirea la statalitatea moldovenească (02.12.1917), se stabilește, în urma unei analize a evoluției istorice, administrative, a principiilor de drept internațional și a tipologiilor pe plan european (Slovenia, Polonia ș.a.), că perioadele de **statalitate amînată** - sintagmă folosită prima dată în lucrarea noastră, dezbinarea teritorială provizorie, nu a lipsit statele pomenite, ca și Moldova, de a-și realiza dreptul lor la autodeterminare național-statală.

Realizarea drepturilor poporului moldovenesc la autodeterminare național-statală – crearea Primei Republici Moldovenești, cuprinde în laboratorul analitic o perioadă restrînsă: 1917 – 2 august 1940, dar arhicondensată de evenimente care au zguduit lumea – revoluțiile rusești din februarie și octombrie 1917, schimbarea dramatică a raportului de forțe pe fronturile primului război mondial, sfîrșitul căruia a năruit imperii, a schimbat radical structura politico-teritorială a Europei, a împins pe arena politică noi forțe și noi ideologii, alimentate de spiritele libertății și egalității în drepturi. Ideea majoră, care a cuprins și a dominat masele populare din fostele imperii, a fost dreptul popoarelor la autodeterminare statală și națională.

În acest compartiment se dezvăluie pe bază de multiple dovezi documentare, reflectînd înfîrșirea grupărilor politice, rivalitatea lor, participarea celor mai largi mase de reprezentanți ai tuturor păturilor sociale: de la soldați și ofițeri, țărani și muncitori pînă la cler, învățători și studenți, la mișcarea generală de eliberare națională, influențată de ideile obținerii autonomiei ținutului și împărțirea pămîntului țăranilor. Pentru prima oară se demonstrează, pe bază de numeroase argumente peremptorii, că renașterea statalității poporului moldovenesc, proclamată la 24 octombrie 1917 de Congresul ostașilor moldoveni, a fost opera întregului popor, a acelorași țărani și muncitori, îmbrăcați, în virtutea sorții, în haine militare. La 2 decembrie 1917 Sfatul Țării proclamă Republica Democratică Moldovenească – **Prima Republică Moldovenească**. Acest eveniment semnifică formarea statalității Moldovei contemporane.

Basarabia (Moldova de Est), aflându-se, către sfârșitul anului 1917, între cele două tabere europene beligerante (Blocul Central și Antanta), a încercat să profite de circumstanțele dramatice, pentru a proclama independența statală a RDM.

Totodată se elucidează pe bază strict documentară destinul dramatic al Republicii Democratice Moldovenești în componența regatului românesc. Se argumentează, că evoluția ei de la „părtaş cu drepturi egale a Federației Ruse” la Republică „independentă”, unită „condiționat” (27.03.1918), apoi lichidată necondiționat, a fost un rezultat al politicii perfide a marilor puteri, care percepeau Moldova dintre Prut și Nistru drept „monedă de schimb”. În urma examinării multilaterale a situației social-economice și național-politice a populației din „provincia Basarabia”, a eforturilor pe plan extern de a se respecta principiile de drept internațional, ce prevăd posibilitatea popoarelor de a-și exprima liber voința lor, de a-și realiza drepturile la autodeterminarea națională și statală, se probează cu numeroase dovezi că ideea de eliberare națională, de renaștere statală a fost exprimată permanent de poporul moldovenesc din Basarabia (Moldova de Est), inclusiv, de foștii promotori ai „Unirii” în întreaga perioadă din ianuarie 1918 până la 28 iunie 1940. Concomitent sînt analizate scopurile politice ale formării RASS Moldovenești în componența Ucrainei.

Capitolul III – Statul Sovietic Moldovenesc: Republica Sovietică Socialistă Moldovenească.

Aici se abordează, mai întâi de toate, din punctul de vedere al principiilor democratice și de drept internațional, procesul de retrocedare a Basarabiei către Uniunea Sovietică și formarea RSS Moldovenești unionale la 2. 08. 1940. Se menționează că, deși populația, în majoritatea ei, era dispusă și dorea să-și construiască un stat al său – suveran și independent, părerea ei n-a fost solicitată prin referendum: RSSM a fost creată în baza hotărîrii organelor supreme de stat ale URSS. Conform documentelor istorice se constată, că din 2.08.1940 până în februarie 1941 RSS Moldovenească – republică unională, *a doua Republică Moldovenească*, de-facto și de-iure a fost administrată de structurile partinice și sovietice ale RASS Moldovenești. Autorul demonstrează, că primele încercări de a instaura un sistem de guvernare pe principii democratice s-au făcut în RSSM abia în februarie 1941, cînd au avut loc alegerile în Sovietul Suprem al RSSM, care a adoptat și prima Constituție a RSSM (10.02.1941).

În baza analizei situației reale în domeniul drepturilor și libertăților cetățenilor, realizării politicii interne și promovării politicii externe în relațiile cu centrul și cu alte republici unionale se demonstrează, că întreaga societate se afla sub imperiul unei dictaturi duplicitare: se declara și se propaga una, dar de se promova altceva. Contrar prevederilor constituțiilor sovietice, RSSM nu a dispus de drepturi suverane reale. În planul evoluției administrativ-teritoriale, se dezvăluie că suveranitatea RSSM asupra teritoriului său istoric național a fost încălcată sfidător încă în iunie 1940: de la Moldova au fost rupte partea ei de Sud (Cetatea Albă, Ismail, Chilia, Reni, Bolgrad

ș.a.), precum și cea de nord: Bucovina, ținutul Hotin ș.a. În capitol se argumentează conceptul că, deși drepturile și libertățile cetățenilor erau limitate de ideologia dominantă, drepturile lor sociale la muncă, odihnă, învățătură, ocrotirea sănătății ș.a., erau real garantate și finanțate de la bugetul de stat. Considerăm, că art. 6 din Constituția RSSM, adoptată la 15.04.1978, care acorda PCUS monopolul asupra puterii de stat, a adus prejudicii instaurării unui climat cu adevărat democratic, a legiferat constrângerea drepturilor declarate, suveranitatea limitată a RSSM. Aici se dezvăluie premisele și condițiile de desfășurare a mișcării generale pentru restructurare și democrație, activitatea FPM, PDAM, reînregistrarea PCRM ș.a., acțiunile cărora au pus temeliile unei veritabile democrații în societatea moldovenească. Se fundamentează că substituirea dictaturii comuniste prin altă dictatură, de esență ideologică legionară, dezmembrarea URSS, a declanșat procesul de dezbinare a Statului Moldovenesc. Analiza efectuată dezvăluie semnificația politică și democratică definitorie a alegerilor de deputați ai poporului, adoptarea unor acte legislative privind denumirea statului, instituirea funcției de Președinte a Republicii Moldova, stabilirea prerogativelor Guvernului și altele, care au contribuit la consolidarea drepturilor suverane ale Statului Moldovenesc contemporan.

Odată cu adoptarea Legii privind Declarația de independență a Republicii Moldova (27.08.1991), se consolidează drepturile suverane ale Statului Moldovenesc, fiind constituită temelia juridică a înaintării sale pe calea democrației.

Capitolul IV – Statul Suveran și Independent Republica Moldova.

Acest capitol este consacrat examinării procesului de elaborare a unor acte de o importanță decisivă pentru Statul Moldovenesc contemporan, inclusiv *Declarația despre Independență a Republicii Moldova*, *Constituția Republicii Moldova* etc. Se constată că *Declarațiile cu privire la suveranitatea și independența țării* conturează principiile de afirmare a statului, acestea urmînd să fie incluse în Constituție și legislația națională și implementate în viață. Constatăm că în activitatea multiaspectuală de respectare riguroasă a drepturilor naționale ale cetățenilor republicii și deci, de consolidare a fundamentelor istorice, etnodemografice, politice și de drept ale Statului Moldova, există obstacole ideologice, orientări politice diametrice. Anumite forțe de origine ideologică străină încearcă să exploateze, în acest sens, cu scopuri iredentiste Protocolul adițional, așa-zisul Pact Molotov-Ribbentrop: tratat anulat încă la 22.06.1941. În compartiment se dezvăluie lipsa de orice temei a unor astfel de abordări arhipolitizate a actelor bilaterale excluse din istorie, absolut neconcordante cu principiile de drept internațional. Se relevă că sfidarea cu tentă naționalistă a drepturilor națiunii majoritare a Republicii Moldova – a moldovenilor, a dus la scindarea societății moldovenești, la polarizarea ei politică, soldîndu-se cu dizolvarea Parlamentului în 1993. Totodată menționăm că primele alegeri democratice (pe bază de pluripartidism) parlamentare a confirmat, o

dată în plus, că societatea multinațională moldovenească pledează pentru un Stat Moldovenesc suveran și independent. La 29 iulie 1994 a fost adoptată Constituția Republicii Moldova, care în baza Declarației de suveranitate (1990) și Declarației de Independență (1991) a legitimat definitiv Republica Moldova – *a Treia Republică Moldovenească* – stat democratic, suveran și independent. În anul 1995 Republica Moldova a devenit membru al Adunării Parlamentare a Consiliului Europei. În acest capitol se probează, pornind de la principiile constituționale, că Moldova a revenit la statalitatea sa prin actul constitutiv de la 2 decembrie 1917. Statalitatea Moldovei, în noile sale hotare, a fost reconfirmată prin actele politico-juridice din august 1940, august 1991, prin adoptarea în anul 1994 a Constituției Republicii Moldova. Se fundamentează, că în hotarele sale existente la 1 ianuarie 1990, Republica Moldova, ca stat suveran și independent, a fost recunoscută de ONU, devenind membru cu drepturi egale al Consiliului Europei și a altor influente organisme internaționale. Statul Moldovenesc contemporan – Republica Moldova exprimă plenar aspirațiile poporului moldovenesc – purtător al suveranității naționale, de a trăi într-o țară independentă, confirmând în noile condiții continuitatea sa istorică.

Modernizarea social-economică, reîntregirea teritorială a Republicii Moldova, ocrotirea identității național-statale, democratizarea societății, coeziunea civică, toate acestea sunt obiective fundamentale în procesul consolidării Patriei noastre – Republica Moldova.

În **Încheierea** studiului se demonstrează, pe bază de probe concludente, că Republica Moldova, formele anterioare de statalitate națională au parcurs o dezvoltare istorică ascendentă. Deși în condiții istorice complicate, în situații extrem de controversate social-politice și juridice, s-au produs evenimente importante în domeniul construcției național-statale, totuși conștiința națională a moldovenilor a evoluat continuu și a permis în epoca contemporană crearea Republicii Moldova independente și suverane.

Știința istorică, dreptul internațional, studiile etnologice, etnodemografice, precum și cele privind teoria statului și dreptului, principiile suveranității și independenței statale, dreptul popoarelor la autodeterminare, evoluția sistemului politic al Moldovei, recunoașterea internațională a Statului Moldovenesc permit a respinge ca nefondate afirmațiile care pun la îndoială legitimitatea statalității moldovenești contemporane.

Statul moldovenesc format în anul 1359, în sec XIV-XVIII s-a dezvoltat ca stat suveran cu recunoaștere internațională. După instaurarea dominației otomane în sec. XVI-XVIII statul Moldova are suveranitate limitată. Domnitorii Moldovei deși sînt numiți de Poarta Otomană, reprezintă și conduc țara, semnează documente externe, judecă în baza legilor moldovenești. Țara își păstrează numele și însemnele naționale.

La sfârșitul sec. XVIII – înc. sec XIX, Moldova devine victimă a unor rapturi teritoriale. Turcia, Austro-Ungaria și Rusia consecutiv dezmembrează teritoriul Moldovei istorice. Drept consecință a unirii Moldovei de Vest (a Principatului Moldovei) cu Valahia, statalitatea Moldovei istorice în 1862, făurită de domnitorii și „pămîntenii” Moldovei circa 500 de ani, este anihilată.

În perioada revoluțiilor din Rusia din anul 1917 în Moldova de Est (Basarabia), datorită acțiunilor de masă ale populației, la 2 decembrie 1917 este proclamată Republica Democratică Moldovenească. Acest eveniment semnifică nu doar recunoașterea statalității moldovenești în noi condiții istorice, dar și formarea statalității în Moldova contemporană.

Fenomenul statalității în Moldova contemporană, în pofida cataclismelor politice și militare din sec. XX, are tradiție. În procesul statornicirii statalității moldovenești contemporane se evidențiază cronologic 3 etape distincte:

1. *Republica Democratică Moldovenească – prima Republică Moldovenească (1917-1918).*
2. *Republica Sovietică Socialistă Moldovenească – a doua Republică Moldovenească (1940-1991).*
3. *Republica Moldova – a Treia Republică Moldovenească (1991- pînă în prezent).*

Pe parcursul sec. XX, în anii 1918-1940, continuitatea statală a Moldovei contemporane, contrar năzuințelor populare exprimate pe parcursul anului 1917, din cauza factorilor externi, a fost întreruptă.

Poporul moldovenesc nu și-a realizat deplin drepturile la autodeterminare în perioada existenței Republicii Democratice Moldovenești și Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești, deoarece suveranitatea statală a acestor republici a fost limitată.

În epoca contemporană, dobîndind și reafirmîndu-și organizația lor național-statală: Republica Democratică Moldovenească (2 decembrie 1917), Republica Democratică Moldovenească Independentă (24 ianuarie 1918), Republica Autonomă Sovietică Socialistă Moldovenească (12 octombrie 1924), Republica Sovietică Socialistă Moldovenească (2 august 1940), Republica Moldova independentă (27 august 1991), autohtonii est-pruteni sînt singurii est-romanici care și-au păstrat și își afirmă conștiința lor etnică - **moldoveni**. Ei sînt moștenitorii direcți și legitimi ai numelui istoric **Moldova**, ai „pămîntenilor” moldoveni, care au făurit statalitatea Moldovei istorice, au edificat, începînd cu 1917, statalitatea Moldovei contemporane.

Existența Republicii Moldova, stat independent, membru al ONU, recunoscut în plan internațional de circa 180 state, este o dovadă elocventă a dăinuirii poporului moldovenesc și națiunii moldovenești în istoria universală.

Concluzii

1. Statalitatea moldovenească (statalitatea moldovenească istorică), ca fenomen istorico-politic, a luat naștere la 1359, când Bogdan I, împreună cu pămîntenii moldoveni, au creat statul Moldova (Țara Moldovei) cu atribuțiile sale de bază: Domnie (administrație), populație, teritoriu, hotare, sistem fiscal-vamal, suveranitate. Domnitorii Moldovei, în secolele XIV-XVIII, și, îndeosebi, Alexandru cel Bun, Ștefan cel Mare, Petru Rareș, Vasile Lupu, Dimitrie Cantemir, etc., au întărit și centralizat statul feudal moldovenesc, au luptat activ pentru independența Moldovei.

2. Moldova istorică în perioada 1775-1862 s-a aflat în declin, dezmembrare teritorială și dizolvare a ființei sale statale. Anihilarea Statului Moldova începe în 1812, când, în urma Tratatului de la București, el este dezintegrat teritorial de către Imperiile Rus și Otoman. Către anul 1862 în rezultatul unirii Moldovei de Vest (a Principatului Moldova) cu Valahia, cu participarea interesată a Franței, Rusiei, Prusiei, statalitatea Moldovei istorice (statalitatea istorică) este anihilată definitiv.

3. La începutul sec. XX în Basarabia (Moldova de Est), fruntașii mișcării naționale moldovenești lansează ideea renașterii statalității moldovenești, care este susținută activ după Revoluțiile din Rusia din 1917, de muncitori, țărani, intelectuali, preoțime, ostași, aflați pe fronturile primului război mondial.

4. La 2 decembrie 1917, organul reprezentativ temporar, Sfatul Țării, declară formarea Republicii Democratice Moldovenești, care a însemnat, în general, renașterea statalității moldovenești multiseculare, în particular, formarea statalității Moldovei contemporane sub formă de Republică. Acest stat, proclamat la 02.12.1917 în teritoriul istoric al Moldovei de Est, este prima Republică Moldovenească din epoca contemporană.

5. La 13 ianuarie 1918, în condițiile primului război mondial, trupele militare ale României, avînd înțelegere cu Germania și susținerea tacită a Antantei, ocupă Republica Democratică Moldovenească. La 27 martie 1918, în condiții de ocupație militară românească, și încălcînd statutul său politico-juridic temporar, Sfatul Țării proclamă „Unirea” Basarabiei cu România, încălcînd voința poporului moldovenesc la autodeterminare, exprimată în anul 1917.

6. România a menținut în Basarabia aproape permanent regimul stării de asediu. Populația moldovenească, personalități marcante ale intelectualității din Basarabia, inclusiv deputați basarabeni în Parlamentul României, au protestat vehement împotriva abuzurilor regimului de ocupație, manifestînd „tendințe autonomiste”.

7. URSS în perioada 1918-1940 n-a recunoscut anexarea de către România a Basarabiei (numită în unele documente sovietice și „Republică Moldovenească”). Guvernul Sovietic a abordat această problemă la nivel internațional și bilateral cu România, folosindu-se de faptul că Tratatul de la Paris din 28 octombrie 1920, care accepta anexarea Basarabiei la România n-a intrat în vigoare,

deoarece SUA și Japonia n-au legiferat anexarea „teritoriilor rusești”. La 28 iunie 1940 URSS, printr-un acord tacit cu România, reanexează Basarabia.

8. La 2 august 1940 URSS, prin proceduri formal-juridice, dar fără plebiscit, legiferează crearea RSSM, care întrunește cea mai mare parte a teritoriului istoric al Moldovei de Est (Basarabiei) și a teritoriului autonomiei moldovenești din stînga Nistrului. Formarea RSSM a însemnat restabilirea statalității moldovenești în formă de Republică, creată la 2 decembrie 1917. Aceasta este a Doua Republică Moldovenească din epoca contemporană.

9. În perioada 1940-1991, RSSM a fost stat cu suveranitatea limitată. Deși avea toate attributele unui stat: putere publică (guvernare), populație, teritoriu, adoptarea și aplicarea legislației, sistem fiscal-vamal, o anumită suveranitate, majoritatea acestor atribuții erau limitate și supuse puterii politice a statului centralizat URSS.

10. Dezmembrarea URSS, proclamarea suveranității Republicii Moldova, în condițiile confruntărilor politice, a provocat în societatea moldovenească o criză identitară de proporții și conflictul din Transnistria.

11. Proclamarea Independenței Republicii Moldova a fost un act de importanță istorică, care a legiferat, în condiții de libertate, autodeterminarea națională a poporului moldovenesc, a instaurat a Treia Republică Moldovenească în epoca contemporană. Textul Declarației de Independență conține însă anumite stipulări nefondate despre istoria și însemnele național-statale ale poporului moldovenesc.

12. Constituția Republicii Moldova a consfințit statalitatea poporului moldovenesc, voința supremă a acestuia de a trăi și a se dezvolta sub protecția statului contemporan, suveran și independent – Republica Moldova, însă a evitat să folosească noțiunile „popor moldovenesc”, „moldoveni” în textul de bază al Constituției.

13. Republica Moldova, deși este membru ONU, stat recunoscut de circa 180 de țări, este obiectul unor atacuri politico-ideologice din partea forțelor politice, separatiste și iredentiste, ghidate de interesele geopolitice a unor Mari Puteri internaționale.

14. Reintegrarea teritorial-politică și social-psihologică a statului moldovenesc contemporan, a poporului moldovenesc de pe ambele maluri ale Nistrului este o premisă fundamentală pentru ocrotirea și consolidarea identității național-statale moldovenești.

Recomandări:

În scopul afirmării Republicii Moldova în comunitatea internațională a statelor suverane și independente, luînd în considerație incoerența juridico-politică a unor prevederi din Declarația de

independență a Republicii Moldova, avînd în vedere practica constituțională a Germaniei, Spaniei, României, Ucrainei și pornind de la realitatea, că statul, structurile sale supreme au datoriat de a manifesta o poziție clară și principială față de ocrotirea drepturilor la autoidentificare lingvistică și etnică a cetățenilor săi, considerăm, din punct de vedere istoric și juridic, necesar:

- a modifica, în corespundere cu realitățile lingvistice, istorice și etnice ale statului moldovenesc, textul Titlurilor I și II ale Constituției Republicii Moldova, introducînd noțiunile „moldoveni”, „popor moldovenesc” (națiune moldovenească);

- a anula Hotărîrea Sovietului Suprem al RSS Moldova *Cu privire la Avizul Comisiei Sovietului Suprem al RSS Moldova pentru aprecierea politico-juridică a Tratatului sovieto-german de ne-agresiune și a Protocolului adițional secret din 23 august 1939, precum și a consecințelor lor pentru Basarabia și Bucovina de Nord* (Nr.149-XII din 23 iunie 1990), conotația politico-juridică a căreia pune la îndoială temeiurile istorice și politice ale Statului Moldovenesc contemporan, Republica Moldova, alimentează și încurajează spirite iredentiste și tendințe separatiste;

- a reveni la adevărata simbolică a Statului Moldovenesc, statornicită istoricește și reconfirmată în anul 1917 de Sfatul Țării, după proclamarea Republicii Democratice Moldovenești: stema Moldovei - capul de zimbriu; tricolorul moldovenesc - benzi orizontale: albastră, galbenă, roșie.

Incontestabil, clasa politică și intelectuală a Republicii Moldova este obligată să oprească degradarea vieții spirituale a poporului moldovenesc, denigrarea valorilor și tradițiilor național-statale moldovenești, procese distructive care sînt incompatibile cu eforturile de consolidare a statalității moldovenești contemporane.

Publicațiile autorului la tema tezei

1. Statalitatea poporului moldovenesc: Aspecte istorice, politico-juridice. Chișinău „Tipografia Centrală”, 2005 – 520 p.
2. Государственность молдавского народа: Исторические, политические и правовые аспекты. Кишинев „Tipografia Centrală”, 2006 – 632 стр.
3. Evoluția statalității moldovenești în epoca contemporană. // Administrarea Publică, nr.3, 2006.
4. Evoluția statalității moldovenești în veacul XX. // 15 ani de independență a Republicii Moldova. // Materialele Conferinței Științifice Internaționale. Chișinău, 22.08.2006.
5. Revoluțiile rusești din 1917 și statul moldovenesc contemporan // Administrarea Publică, nr.1-2, 2007.

6. Consolidarea statalității Moldovei – o premisă pentru edificarea statului de drept. // Revista Națională de Drept, nr.8, Chișinău, august 2007.
7. Studierea istoriei Moldovei – o necesitate social-educativă. // Revista de Istorie a Moldovei, nr.3, 2007.
8. Anul 1917 și statul moldovenesc contemporan // Revista Națională de Drept, nr.10, Chișinău, octombrie 2007.
9. Pactul Molotov-Ribbentrop și Statul Moldovenesc contemporan. // Conferință Internațională „Cercetarea universitară la începutul sec. XXI: Provocări și perspective”. 13-17 octombrie 2007, Chișinău, ULIM (în curs de apariție).

REZUMAT

al tezei de doctor în științe istorice la tema: **Evoluția statalității moldovenești în epoca contemporană**, realizată de Stepaniuc Victor

Specialitatea 25.00.01 Teoria, metodologia și istoria administrației publice

Obiectul de cercetare în prezenta investigație este geneza și evoluția statalității moldovenești contemporane, temă reflectată insuficient și contradictoriu în știința istorică din Republica Moldova.

Studierea literaturii științifice din domeniul istoriei statului și dreptului, analiza documentelor istorico-juridice și a materialelor de arhivă despre istoria statului în Moldova, au permis autorului să facă următoarele concluzii:

- Statul moldovenesc medieval, format în anul 1359 în teritoriul istoric al Daciei nord-estice, numit de D. Cantemir *Molis-dava*, a avut toate caracteristicile unui stat suveran: domnie (administrație), populație, teritoriu, hotare, sistem fiscal-vamal, suveranitate. (Denumirile etnice „moldoveni”, „Moldova” apar încă înainte de secolul XIV).
- Moldova istorică în perioada 1775-1862 s-a aflat în declin, în dezmembrare și dizolvare a ființei sale statale. În anul 1812 Statul Moldova este dezmembrat de Turcia și Rusia. Statalitatea Moldovei (istorice) în anul 1862 este anihilată definitivă.
- La 2 decembrie 1917, în partea de Est a Moldovei istorice, în Basarabia este proclamată Republica Democratică Moldovenească, care semnifică renașterea statalității moldovenești sub formă de Republică. Acest stat moldovenesc, fondat la 02.12.1917, avînd toate atributele unui stat suveran, este Prima Republică Moldovenească din epoca contemporană.

- Parlamentul temporar Sfatul Țării, aflându-se sub ocupație militară românească, depășindu-și prerogativele, la 27 martie 1918, hotărăște unirea Republicii Democratice Moldovenești (Basarabiei) cu România.
- La 2 august 1940 URSS formează pe teritoriul Basarabiei reanexate și a autonomiei moldovenești din Ucraina statul Republica Sovietică Socialistă Moldovenească. Edificarea și evoluția RSSM în componența URSS confirmă existența fenomenului statal – cea de-a Doua Republică Moldovenească.
- În perioada anilor 1940-1991 RSSM, ca parte componentă a URSS, a fost stat cu suveranitate limitată.
- Proclamarea independenței, adoptarea Constituției și evoluția Republicii Moldova suverane și independente demonstrează continuitatea poporului moldovenesc și statalității moldovenești, începînd cu anul 1359 și confirmă edificarea celei de-a Treia Republică Moldovenească în epoca contemporană.
- Republica Moldova, deși este membru ONU, stat recunoscut de circa 180 de țări, are încă o identitate disputată de anumite forțe politice, separatiste și iredentiste. Reintegrarea teritorial-politică și social-psihologică a statului moldovenesc contemporan, a poporului moldovenesc de pe ambele maluri ale Nistrului, este o sarcină fundamentală a clasei politice și societății civile din Republica Moldova.

Cuvintele – cheie: stat, națiune, administrație de stat, statalitate, conștiință națională, geneza, constituirea și evoluția statalității moldovenești, Țara Moldovei, premisele renașterii naționale, mișcare națională, Republica Democratică (Populară) Moldovenească, dreptul la autodeterminare națională, procesul național-statal, RSS Moldovenească, suveranitate limitată, Republica Moldova, stat suveran și independent, Constituția – Legea Fundamentală, consolidarea statalității moldovenești contemporane.

Р Е З Ю М Е

Степанюк Виктор. Эволюция молдавской государственности в новейшее время.

Диссертация представленная на соискание ученой степени доктора исторических наук.

Настоящая работа посвящена изучению становления и эволюции современной молдавской государственности, которая не получила еще должного отражения в исторической науке Молдовы.

Скрупулезный анализ научной литературы, опубликованных историко-правовых документов, использование разнообразных архивных материалов, многие из которых впервые введены в научный оборот по данной проблеме позволили автору прийти к следующим основным выводам:

- Молдавское государство (историческая Молдова), образованное в 1359 году на территории древней северо-восточной Дакии располагало всеми атрибутами суверенного государства: Правительством, населением, территорией, границами, налогово-таможенной системой, суверенитетом. Этнические названия «молдовень», «Молдова», появляются еще до XIV века.
- В 1812 году Молдавское государство было разделено между Россией и Турцией. В 1862 году Молдова (историческая) теряет свою государственность.
- 2 декабря 1917 года в Бессарабии, в восточной части исторической Молдовы (Восточная Молдова) была возрождена молдавская государственность. Провозглашение и становление Молдавской Демократической Республики в 1917-1918 годах, обладающей всеми атрибутами государственности, являются историко-правовым доказательством феномена Первой Молдавской Республики современной эпохи.
- 27 марта 1918г., в условиях румынской военной оккупации, временный парламент „Сфатул Цэрий” превышая свои полномочия, провозглашает объединение Молдавской Демократической Республики (Бессарабии) с Румынией.
- 2 августа 1940 на территориях, оккупированной Румынией в 1918 году Молдавской Демократической Республики, и, образованной в составе Украины молдавской автономии, Советский Союз провозглашает создание Молдавской Советской Социалистической Республики. Становление и эволюция МССР (1940-1991) в составе СССР, в условиях ограниченного суверенитета, являются историко-правовым подтверждением феномена Второй Молдавской Республики.
- В 1940-1991 гг. МССР, являясь составной частью СССР, была государством с ограниченным суверенитетом.
- Провозглашение независимости, принятие Конституции и эволюция независимой и суверенной Республики Молдова после 1991г., доказывают континуитет молдавского народа и молдавской государственности, начиная с 1359г., и становление Третьей Молдавской Республики.
- Современное молдавское государство – Республика Молдова, являющееся членом ООН, пользующееся признанием более 180 стран мира, подвергается на современном этапе опасности демолдовенизации, сепаратизма и ирредентизма. Политико-территориальная и

социально-психологическая реинтеграция современного молдавского государства, молдавского народа с обоих берегов Днестра, является основной предпосылкой для консолидации государственности Республики Молдова.

Ключевые слова: государство, нация, государственное управление, государственность, национальное сознание, генезис, становление и эволюция молдавской государственности, Страна Молдовы, предпосылки национального возрождения, национальное движение, Молдавская Демократическая (Народная) Республика, право на национальное самоопределение, национально-государственный процесс, Молдавская ССР, ограниченный суверенитет, Республика Молдова, суверенное и независимое государство, Конституция – Основной Закон, консолидация современной молдавской государственности.

SUMMARY

Stepaniuc Victor. The Evolution of Moldavian Statality in Contemporary Epoch

The dissertation, presented to compete for the Academic Degree of Doctor in

Historical Science

Present work is a research about the establishment and evolution of the modern moldavian statality, which has not been enough reflected yet in moldavian historical science.

An scrupulous analysis of the scientific literature, published historico-juridical documents, using different archive files, most of which were introduced in the scientific circulation for the first time, led the author to next main conclusions:

- The moldavian state (the historical Moldova), established in 1359 on the north-easten area of anticient Dacia, disposed all attributes of a sovereign state: Government, population, territory, frontier, fiscal-customary system, sovereignty. Ethnical name „moldovans”, “Moldova”, appeared even before XIV century.
- In 1812 Moldovan state was divided between Russia and Turkey. In 1862 (historical) Moldova lost its statality.
- On the 2nd of december 1917, in Bessarabia, in the eastern part of the historical Moldova (eastern Moldova) the moldavian statality was reinstaurated.

Proclamation and establishment of the Moldavian Democratical Republic in 1917-1918, disposing all attributes of a sovereign state, is to be a historico-juridical proof of the phenomenon of the First Moldavian Republic in the modern ages.

- On the 27th of march 1918, in conditions of romanian occupation the provisorial Parliament “Sfatul Țării” exceeding its plenary power proclaimed the unification of the Moldavian Democratical Republic (Bessarabia) with Romania.
- On the 2nd of august 1940 on the territory of the Moldavian Democratical Republic occupied by Rumania in 1918 and on the territory of moldavian autonomy, created in Ucraina, Soviet Union proclaims the Moldavian Soviet Socialist Republic. The creation and evolution of MSSR (1940-1991) in USSR componce, in conditions of limited autonomy are historico-juridical confirmations of the phenomenon of The Second Moldavian Republic.
- Between 1940-1991, the Moldavian Soviet Socialist Republic, being the part of USSR, was a state with a limited sovereignty.
- The proclamation of independence, the adopting of the Constitution, evolution of the independent and sovereign Republic of Moldova after 1991, confirm the continuity of the moldavian nation and statality, beginning with 1359 and following with instauration of the Third Moldavian Republic.
- The modern moldavian state – the Republic of Moldova, which is a member of UN and is recognized by 180 states in the world, recently is exposed to risk of demoldovenization, separatism and irredentism. The politico-territorial and social–psychological reintegration of the modern moldavian state and moldavian nation of the both sides of the Dnester are the basic premises for the statality consolidation of the Republic of Moldova

Key-words: state, nation, state administration, national conscience, the genesis, establishment and evolution of the moldavian statality, State of Moldova, the premises of national revival, national movement, Moldavian Democratic (Popular) Republic, the right to national self-determination, the national-statal process, Moldavian SSR, limited sovereignty, Republic of Moldova, sovereign and independent state, The Constitution – the Fundamental Law, the consolidation of the modern moldavian statality.